

Szekeres István (Budakalász):

Kínai 'juh' piktogramok a Vizsolyi templom Árpád-kori freskóján

1996-ban a Miskolci Bölcsész Egyesület Őstörténeti Konferenciáján meglátogattuk az Árpád-kori Vizsolyi református templomot is, amelynek a 13. században épült legrégebbi részének jobb oldali (déli) freskó maradványán rögtön megláttam a 𐰇 'juh' kínai piktogramját. (L. a fényképen.)

Az idén ismét sikerült eljutnom a Templomba, ahol a freskó maradványát ismét szemrevételezve, a kép másik oldalának szélén is, kissé feljebb, még további két 'juh' piktogram rajza is elősejlett. Többször visszamentem a képhez, hogy ismételten ellenőrizsem az igen halovány 'juh' piktogram rajzokat, amelyek a ma már nem látható piktogramokkal együtt, egykor körül vették a freskó szegélyén Jézus alakját.

A „félkörben” elhelyezett piktogram rajzokat a jobboldali 'juh' piktogramok egyik épségben megmaradt rajza is igazolja. Magányos piktogramként nem volna jobbra eldöntött, vízszintes helyzetű rajza a jól látható piktogramnak:

A vizsolyi freskók (freskómaradványok) többnyire Jézus életéből vett képeket ábrázolnak. E kép az ismertetés szerint a „Fájdalmas Krisztus alakját” ábrázolja, 'juh' piktogramokkal:

A Jó Pásztor Jézust, aki életét adja a juhokért.

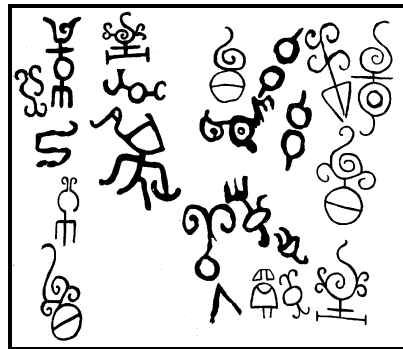
A vizsolyi freskó **az általam „feliratos rajzok”-nak nevezett** írástörténeti emlékeink közé tartozik, amelyek olyan rajz(ok)ból, piktogram(ok)ból, ideogrammá(k)ból álló alkotás(ok), ahol a rajz(ok) és az írásjel(ek) egymást kiegészítő, képszerű egységet alkot(nak). Sajátos színfoltja(i) az egyetemes írástörténetnek. A vizsolyi, ennek a feliratos írástörténeti emléktípusnak talán a leg-

későbbi, és utolsó példánya. (Fényképezőgép híján a barátomat kértem meg, hogy fényképezze le számomra a jól látható kínai piktogramot.)

A „feliratos rajzok” a hun-kori kőrajzokon jelennek meg, elsősorban a mai Mongólia területén. Ilyen a nomád szállás kőrajza is, ahol a legelésző állatok közé egy N 'rét' piktogram van vésvé. (Szekeres 2008, 107. L. még a No. 22 jelicikben.) Körötte (a réten) legelésző állatok: ¹²⁶

Mellette, a jobboldali kép ¹³⁸ felső részén a kínai 'mu, fa' piktogramja mellett egy kerekfejű férfi rajzát látjuk. Ebben a korszakban jelentek meg az első piktogramok, tamgák is a mongóliai sziklákon ¹²⁸:

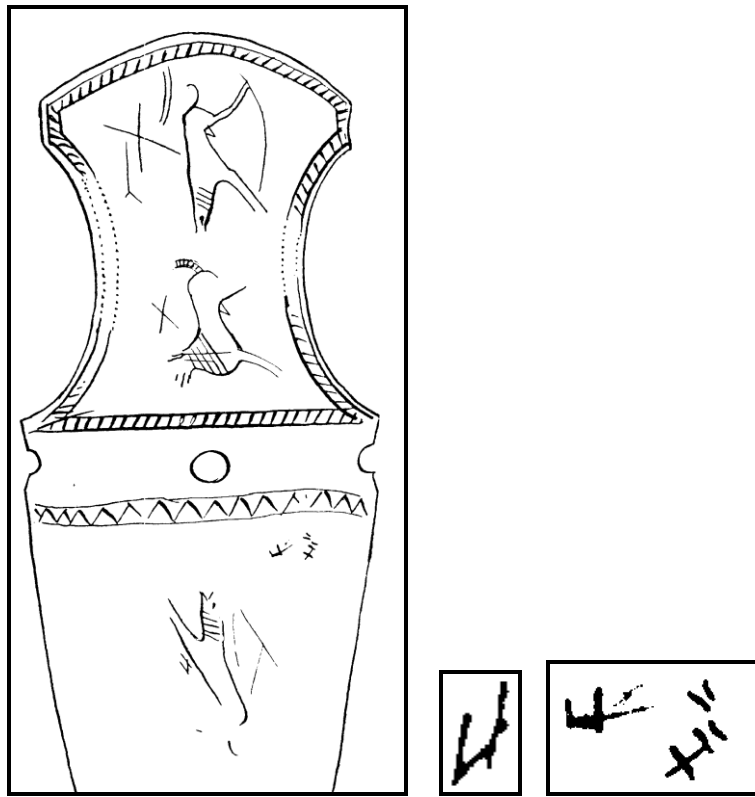
Néhányat könnyen azonosíthatunk. Alul, középen a \wedge 'nyílhegy', fölötte a hímnemet jelölő körrel összerótt σ 'juh, antilop' piktogram, amelynek változatát a vizsolyi freskómaradványon is látjuk.

Egy időrendben későbbi (IV-V. szd.), kazakisztáni hun „feliratos csontraizon” (Bóna 1993, 100.) ²⁹⁶ — szarvas megy át egy folyón. A folyó a '1 'jó' (L.: Szekeres No. 3.) ideogrammával van nevesítve, amely később betűként majd a székely írás akrofonias (szókezdő) hangértékű 'j' hangértékű betűje lesz:

„Érdekessége még a temetkezésnek a halott bal karjánál talált, bekarcolt szarvas figurával díszített csontlemezzel.” (Bóna 1993, 231.) A szarvas nyakán és a háta felett az 'Ég' ideogrammát (L.: Szekeres No. 10) látjuk, de még nem „szögletesítve”, ahogy a székely \wedge 'g' hangértékű betűként ismerjük, hanem származtatásában szemléletes (vö. No. 10.) eredeti, \frown „boltozatos” formájában. A feliratos csontrajz olvasata szerint: a szarvas az Ég utat mutató állata volt. —

Már a Kárpát-medencében, Jutason előkerült koraavar vadászsípon egy vadászat rajzát látjuk. A fejnélküli ebek a hátuk felett, két vonal metszetével jelölt fejüket: a kínai piktogramjukat látjuk. (A piktogram történetét l.: Szekeres 2008, No. 21. jelicikkében.) A téli jeges (havas) mezőt a 'rét' (L.: Szekeres 2008, No. 22.) és a 'jég' piktogramjával (L.: Szekeres 2008, No. 23.) jelölte egykor (ligatúrásan is!) a sípot készítő és díszítő egykori mester:

A felső 'eb' piktogram bal oldalán az 'ék, nyílhegy, behatol, öl, megöl' jelentésű kínai piktogram egyik rajzát látjuk. (L.: Szekeres, 2008, No. 54.) Az 'eb' piktogramból 'b' hangértékű, a 'rét' piktogramból 'r' hangértékű, a 'jég' piktogramból 'gy' hangértékű betűt képeztek a székelyek, mert a jég szókezdő hangjának > gy hangra változása: „gyeg, gyég” — Heltai Gáspárnál (Erdélyben) és az Őrségben fordult elő, ahová székely határőröket telepítettek. Ez egyben bizonyítja, hogy hitelesen csak székely írásról beszélhetünk, mert elődeik képeztek a nyelvünk szerint megnevezett kínai piktogramokból betűket.

— *A vizsolyi írástörténeti emlék különlegesen jelentős írástörténeti jelentősége abban van, hogy az Árpád-kor végén még mindig voltak, akik ismerték a hunok, a koraavarok és Árpád népe régészeti leletein megtalált, és eddig meg*

nem talált kínai piktogramok rajzát és jelentését. Mert a vizsolyi piktogramok rajza bizonyítja, hogy e kínai piktogramnak nem csak a székely **nt** hangértékű betűnek hangértéket adó 'antilop' jelentését, hanem a 'juh' jelentését is ismerték. (L.: Szekeres, 2008, No. 35.)

De más szempontból is jelentős, mert értelmezhetővé teszi a freskó teljes képi tartalmát:

A Jó Pásztor Jézust juhaival.

— A székely betűképzés nem volt teljesen egységes, „átfedés nélkül” végbemenő folyamat a koraavar-kor végétől kezdődően, mert még a Nikolsburgi ábécé betűi közt is tetten érhetők a piktogramként megnevezett előzmények, pl.: az 'athy' > **aty**, **eb**, valamint a 'tprus' > „típrós”.

Azonos hangok jelölésére még „második betűk” is léteztek, mégpedig: ligatúrásan. Pl.: **and**, **echech** (**ecsecs**), **emp**. Ezek a betűk a későbbi rontott, romlott ábécékből már hiányoztak.

Mert a nikolsburginál későbbi, sok kézen átment és átmásolt ábécék már tele vannak ismerethiányból eredő, rontott, romlott rajzú és hangértékű, kicserélt rajzú betűkkel. Amelyek bizonyítják, hogy a székely betűírás a laikusok állítása ellenére sem volt általánosan ismert és használt.

Használatát egykor elsősorban a hadi, katonai szervezettség, a híradás és hírvivés indokolhatta, amire a letelepült és földjét művelő, életét születésétől haláláig többnyire már egy helyben leélő embereknek nem volt szükségük. Ezért maradt meg kissé tovább és alakult át betűírássá a határvédelmi feladatokat ellátó, katonai egységek szervezettségében élő székelységnél, és a korabeli intelligenciát képviselő egyházi személyeknél.

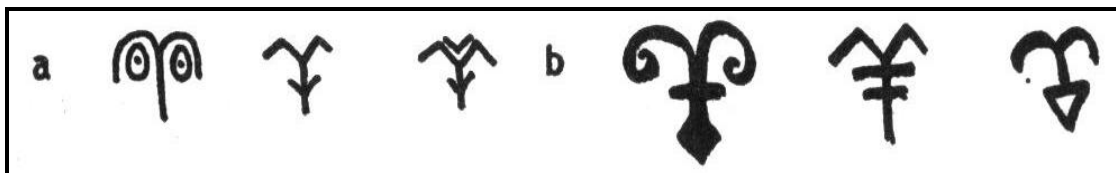
— Minél többet kellene ezekből az Árpád-korban is még használatos piktogramokból megtalálni!

Írástörténeti levezetés:

Az elsőfokon átvett kínai piktogramot és a belőlük képzett székely és ótörök betűk jeltörténetét a No. 35. **Y** 'antilop' és a **Y** 'kočqar' (kos) piktogram cikkben dolgoztam fel. (L.: Szekeres 2008, No. 35.)

A piktogramnak betűként **Y** **ent** a hangérték jelölése a nikolsburgi ábécében.

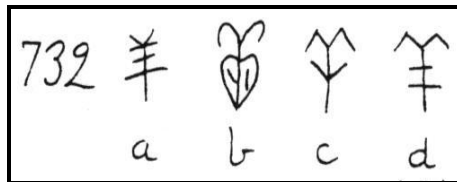
Kyryl Ryjik 1980. No. 25. ²⁴⁰ jelcsoportjában a kínai piktogram különböző rajzait látjuk:

A 'b' -vel jelölt rajzok közül a baloldali rajz fővonalának alján rombuszt, a jobbszélső vonalának alján ágyékháromszöget: a nőnem jelöléseit látjuk. Jelenítésük:

„**Jang** juh, vagy kecske ábrázolása.” „*Juhfélék, kecskefélék: dāmavad, antilop, stb.*” Nemetek jelző mellékjelentéseiktől egyszerűsített rajzaikat látjuk a székely és ótörök jelrendszerekben. (A juh élelemként és gyapja miatt a nomádok egyik legfontosabb állata volt.)

Bernhard Karlgren 1957, No. „**732. a—d**²⁴¹ **ziang / iang / j a n g* juh, birka (Sī). **b.** Jin csont (E 886: 3), **c.** Jin csont (A 1: 12,4), **d.** Csou I (Inscr. 67).” „Az írásjegy egy rajz.”

Karlgren jelentései között még nem szerepel a kecske, dām, antilop. Pedig bizonyára helyes Ryjik értelmezése. A felsorolt jelentések közül az ’antilop’ jelentés szavának **nt** hangkapcsolatában van jelen a nikolsburgi **nt** hangérték. Piktogramból (a székely és ótörök jelcsaládban) sajátosan módon, a jelentés szavának **nt** hangkapcsolatával képzett hangértéke van, mint az ótörök **nd**, **nt** (L: No. 48.) hangértékű betűnek. Egyik bizonyítékeként a számos többi között annak, hogy a székely írás közvetlen előzménye piktográfia volt, ami csak itt, a Kárpát-medencében lett betűírássá képezve.

Az **nt** használatára a Bolognai Rovásémlék naptárában az «*Antal, Bálint*» és «*apró szentek*» rovásakor került sor egy már igen rontott 𐰇 jelváltozattal, ahol a rovó az **nt** hangkapcsolat alapján arra a meggyőződésre jutott, hogy a jel szárának az 𐰇 **n** betűvel kell azonosnak lenni, mert úgy vélte, hogy az **nt** az **n** és a **t** betű ligatúrája. A Bolognai Rovásémlék már a rontott (romlott) betűk (kisebb) gyűjteménye, mert 7 (hét!) betű rajza tér el jelentősebben a nikolsburgi betű és az eredeti piktogram rajzától.

Az ’antilop’ későn adatolt nemzetközi vándorszó nyelvünkben: „1837: mint a’ forrástól elűzött *antilop*” (TESz) De épp a nikolsburgi betű hangértéke bizonyítja: a szó már lényegesen régebben jelen van nyelvünkben, mint az első feljegyzése. Volt már erre példa a ’celőke, celőke’ szavak esetében is.

A ’juh’ korán adatolt „ismeretlen eredetű” szó nyelvünkben.²⁴² A juhtartásra mindig is alapvető szükséglet volt a nomád népeknél. Gyapjából készült a sátrak borítása, a szőnyegek, a nyergek alá a nemez²⁴³ és a ruházat jelentős része is.

A piktogramból képzett ótörök betű hangértéke: r² Magas hangrendű magánhangzókkal harmonizál. Az ótörök nyelvben nem volt szókezdő ’r’ hang, csak jövevényszavak esetében. Így hangértéke csak véghangzó lehet.

Az ótörök juh: „**qoy, qony, qon* Schaf || *koyun*” (juh, bárány) (AlttGramm) A szó véghangzója nem adhatott **r** hangértéket az ótörök betűnek. Viszont a nyelvünkbe is átkerült ’koč > kos (a juh hímje)’ török változatai között szép számmal fordulnak elő **r**-végű változatok: „CC., csag. kočqar; nog., tuv., košqar; ujq. mod. kočqar: ’kos’.” (TESz) Vagy az (ótöröknek tartott) „mtü. *kočunjar*” (kos). (M. Räsänen) Mind mélyhangrendű szó.

A *kočunar* és a többi **r**-végű 'kos' szó alapján az ótörök betű hangértéke: véghangzó **r**. Magas hangrendű szótagokban alkalmazták.

Eredmények:

A nemeket (nemjelzőinket) is feltüntető kínai piktogramoknak több jelentésük van: juh, kecske, dám, antilop, etc. A székely jel hangértékadása az 'antilop' szó szóközi nt hangkapcsolatával az egyik legérdekesebb a nikolsburgi ábécében, ami az ótörök betűk hangértékadásánál is előfordul a No. 48.-nál. A hangérték igazolja a szó adatolásánál lényegesen korábbi jelenlétét nyelvünkben.

Az ótörök jel jelentése: kočunar (kos). Betűként hangértéke: véghangzó r.

A kínai 'juh' piktogram eredeti rajzát látjuk a vizsolyi református templom freskóján is.

A jel bármilyen más származtatása, vagy más (kultúrkörből való) átvétele téves feltevés.

Jegyzetek:

¹²⁶ Novgorodova 1984, fénykép: Кочевье Бичигтын-ам.

¹²⁸ Novgorodova 1975, 119, 56. kép. Тамги хуннского времени. Цагаан-гол.

¹³⁸ Okladnyikov 1976, 172, 50. tábla.

²⁴⁰ „**Yáng** Représentation d'un Ovin ou Caprin.” „Ovidés, capridés: mouton, chèvre, daim, antilope, etc.”

²⁴¹ B. Karlgren 1957, No. **732. a—d.** **ziang / iang / y a n g* sheep, ram (Shī); loan for f. (Tso). b. is Yin bone (E 886: 3), c. is Yin bone (A 1: 12,4), d. is Chou I (Inscr. 67). The graph is a drawing.”

²⁴² „**juh** 1208/1359: „In predio ipsorum quod dicitur *juhol*” hn. (Oklsz.); 1236: *yhoulligotora* hn. (MHH. 1: 14); 1332: *Johaz* sz. hn. (Csánki 3: 234); **1372** u/1448 k.: „criftufnak *yuhÿ* vÿgaŷtalafarol” (JókK. 59);” Továbbá: „**J**: 1208/1359: 'Schaf' # (1. fent). — **Sz**: ~ **ász** 1332: hn. (1. fent); 1550 k./1638: *ihász, Juhász* (CsomaK. 10: NySz.) | ~ **ász** 1774: *Juhászattal* gr. (Szilágyi Sám.: Gazdaság 121: NSz.). Ismeretlen eredetű. Az egy- és a kétszótagos formák egymáshoz való viszonya nem dönthető el kétséget kizáróan; az *ó*, *o* és *ú*, *u* végű változatok késői megjelenése mégis inkább másodlagos, talán képzős voltukat sejteti. A *juvait* típusú változat *v*-je a *h* helyébe lépő hiátus töltő hang. A szókezdő *ju, jo* > *i* változásra l. *inkább, iktat, inas*, stb. — Finnugor egyeztetése hangtani és művelődéstörténeti okok miatt nem fogadható el. Török származtatása szintén téves.” (TESz)

²⁴³ A **nemez** egy közelebről meg nem határozható iráni nyelvből került nyelvünkbe, mint több korai, a lovas-nomád életmóddal kapcsolatos szó.

²⁹⁶ Bóna 1993, 231 (kép: 100) „45. *Felajzott íjjal eltemetett hun vagy hun kori keleti harcász* Žamantoĝaj korymy (Žaman-Togaj) 21. kurgán, SZU, Kazakisztan, čimkenti kerület. A korábbi korszakok sírjaiból álló kurgántemető kisméretű, 21. kurgánjának szélébe utólag beásott, alig 50 cm. Mélységben kezdődő, deszkával fedett aknasírban nyugvó erőteljes férfi halott mellől, együtt kerültek elő a hun kor fontos fegyverei. Koporsójára fektették a csontmerezítős, aszimmetrikus íjat. A bal csípő és láb mellé helyezték a 80 cm. hosszú, keresztvassal felszerelt kardot, amelynek csontból olyan faragott függesztőfüle volt, mint amilyen nefritből a Volga menti pokrovski Voshod-leletben talált hun díszkardon van (vö. 22/1. rajzunkat). A jobb comb mellett hosszú, egyélű rohamkés volt, míg a tegezre utaló különböző méretű, háromélű nyílcsúcsok a bal térdnél

hevertek egy csomóban. A hun leletekben nem ritka szőrscipeszt, egy árat és egy kést az övről lefüggő tarsoly tartalmazta. A bokákon a hun kori viseletre jellemző kerek csizmaszíjcsatok egyszerű vas előképei kerültek elő. Érdekessége még a temetkezésnek a halott bal karjánál talált, bekarcolt szarvasfigurával díszített csontlemezt. A fej mögé tett bőséges élelem (báránycsontok, edények) és a lábához csuporban elhelyezett italmelléklet említésre méltó még. A temetkezést a publikáció a III—V. századra keltezi. A 14. katakombában nyugvó, kétélű hosszú karddal és kerek vascsatokkal felszerelt csontváz egyanebből az időből származik, valójában a IV—V. századból, tehát az európai hunok elődei vagy kortársai voltak.”

Irodalom:

Szekeres István: **A székely és ótörök írás jeltörténete.** Bevezetés a történeti összehasonlító jeltörténet módszertanába Mundus Magyar Egyetemi Kiadó, Budapest, 2008

Előzetes előadás összefoglaló:

Kínai 'juh' piktogramok a Vizsolyi Templom Árpád-kori freskóján

1996-ban a Miskolci Bölcsész Egyesület Östörténeti Konferenciáján meglátogattuk az Árpád-kori Vizsolyi református templomot is, amelynek a 13. században épült legrégebbi részének jobb oldali (déli) freskó maradványán rögtön megláttam a 'juh' kínai piktogramját.

Az idén ismét sikerült eljutnom a Templomba, ahol a freskó maradványát ismét szemrevételezve, a kép másik oldalának szélén, kissé feljebb még további két 'juh' piktogram rajza is felsejlett. A kép szegélyén Jézust körbe vevő piktogram rajzok közül a kép jobb oldalán Jézusra merőlegesen festett 'juh' piktogram épségben megmaradt. A vizsolyi freskók (freskómaradványok) többnyire Jézus életéből vett képeket ábrázolnak.

E kép az ismertetés szerint a „Fájdalmas Krisztus alakját” ábrázolja. Szerintem a 'juh' piktogramokkal körbevélve a 'Jó Pásztor Jézust, aki életét adja a juhokért'.

A vizsolyi freskó *az általam „feliratos rajzok”-nak nevezett* írástörténeti emlékek közé tartozik, amelyek olyan rajz(ok)ból, piktogram(ok)ból, ideogrammá(k)ból álló alkotás(ok), ahol a rajz(ok) és az írásjel(ek) egymást kiegészítő, képszerű egységet alkot(nak). Sajátos színfoltja(i) az egyetemes írástörténetnek. A vizsolyi ennek a feliratos írástörténeti emléktípusnak a legkésőbbi és talán az utolsó előfordulása.

Az Árpád-kor végén is előforduló piktogram rajzok írástörténeti jelentősége abban van, hogy még mindig voltak, akik ismerték a hunok, a koraavarok és Árpád népe régészeti leletein megtalált, és az eddig meg nem talált kínai piktogramok rajzát és jelentését. A székely írás betűinek piktogram előzményét.